

Uudised

EL narkoseire keskuselt Lissabonis

EUROOPA UIMASTIPROBLEEMIDE ARUANNE 2023: PÕHIPUNKTID

Narkootikumide pakkumise ja tarvitamise suurem mitmekesisus tekitab Euroopale uusi väljakutseid

(16.6.2023, LISSABON – **AVALDAMISKEELD kuni 12.00 Lissaboni | 13.00 Brüsseli aja järgi (Kesk-Euroopa aeg)**) Suurem mitmekesisus narkootikumide pakkumises ja tarvitamises tekitab Euroopas uimastipoliitikale ja tervishoiule uusi väljakutseid. See on üks probleemidest, mida **Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA)** tõstis täna Brüsselis esile, kui avaldas oma **2023. aasta aruande „Euroopa uimastiprobleemide aruanne: Suundumused ja arengud“** (1). Aruandes antakse värskem ülevaade uimastiolukorrast Euroopas, uurides peamisi suundumusi ja tekkivaid ohte.

Uimastite kättesaadavus on kõigi aineliikide lõikes endiselt suur ning ebaseadusliku uimastitootmise ulatus ja keerukus Euroopas kasvab jätkuvalt. Narkootikumide tarvitajad saavad nüüd valida suurema hulga psühhoaktiivsete ainete vahel, millel on kõrge toime-ja puhtusaste. Neid võidakse müüa sarnase välimusega pulbrite või tablettidena, mistõttu ei pruugi tarvitajad olla teadlikud, mida nad tarbivad. Aruandes rõhutatakse vajadust tõhusate riskikommunikatsioonistrateegiatega järele, et hoiatada tarvitajaid uute ainete, narkootikumide koostoitete ja tugeva toimega toodetega seotud tervisekahjustuste eest.

Analüüs hõlmab laia valikut ebaseaduslikke uimasteid opioididest ja stimulantidest kuni uute kanepitoodete ja dissotsiativsete uimastiteni (nt ketamiin). Samuti antakse ülevaade uutest psühhoaktiivsetest ainetest (NPS), mis teevad Euroopas jätkuvalt rahvatervise seisukohalt muret. 2022. aastal teatati **ELi varajase hoiatamise süsteemi** kaudu esimest korda 41 uuest uimastist, mille tulemusel **EMCDDA** jälgitavate uimastite arv tõusis kokku 930-ni.

Euroopa Komisjoni siseasjade volinik Ylva Johansson märgib: „Narkootikumidega seotud organiseeritud kuritegevus on väga ohtlik ühiskonnale ja olen sügavalt mures, et tänapäeval Euroopas tarvitatavad ained võivad olla terviseohtlikumad kui varem. *Euroopa uimastiprobleemide aruandes 2023* kirjeldatakse, et liikmesriigid konfiskeerivad rekordkoguseid ebaseaduslikke uimasteid. Minu hiljutistel külaskäikudel Euroopa meresadamatesse ja Ladina-Ameerikasse on selgunud, et uimastikaubitsejad tungivad jätkuvalt tarneahelatesse, kasutades ära töötajaid ning kahjustades kogukondi vägivald ja korruptsiooniga. On väga oluline, et EL teeks ülemaailmses võitluses uimastikaubanduse vastu kolmandate riikidega koostööd. Samuti on õige aeg, et EMCDDA-le antaks nüüd suuremad volitused ja rahvusvaheline roll areneva uimastiprobleemiga sammu pidamiseks.“

Aruandes rõhutatakse vajadust paremate kohtuekspertiisi- ja toksikoloogilisi andmete järele, et paremini mõista uutest ja tugevatoimelistest sünteetilistest ainetest, ainete segudest, võltsitud ainetest, muutuvatest uimastiturgudest ja tarbimisharjumustest tulenevaid ohte. Amet käivitab selles valdkonnas suutlikkuse suurendamiseks oma uute volituste alusel 2024. aastal Euroopa kohtuekspertiisi- ja toksikoloogialaborite võrgustiku (2).

EMCDDA direktor Alexis Goosdeel ütleb: Käesoleva aasta aruanne tuletab selgelt meelde, et ebaseaduslike uimastitega seotud probleeme esineb ühiskonnas kõikjal. Teen sellest kokkuvõtte järgmise lausega: *Kõikjal, kõik, igaüks*. Juba tuntud ebaseaduslikud uimastid on nüüd laialdaselt kättesaadavad ja uued tugevatoimelised ained on alles ilmumas. Narkootikumiturule võivad ilmuda peaaegu kõik psühhoaktiivsete omadustega ained, sageli valesti märgistatuna või segudes. Seetõttu võivad ebaseaduslikud uimastid otseselt

või kaudselt mõjutada igaüht, mõjutades perekondi, kogukondi, asutusi ja ettevõtteid. Samuti ohustavad need meie kodanikke üha rohkem uimastivägivalla ja selle tagajärgede tõttu. Täna tõstame esile stimulantide, sünteetiliste uimastite ja uute kanepitoodete põhjustatud probleeme. On väga oluline, et suurendaksime kohtueksperitiisi ja toksikoloogiliste testide arvu, et paremini avastada tekkivaid ohte ja kaitsta rahvatervist. Samuti peame rohkem investeerima teenustesse, mis peavad nüüd vastama mitmekesisematele ja keerukamatele vajadustele.

Uued kanepipoliitika arengud keerulisel turul

Kanepipoliitika ulatus Euroopas laieneb järk-järgult, hõlmates nüüd ebaseadusliku kanepi leviku ohje kõrval ka meditsiinilise ja muul eesmärgil kasutatava kanepi ja kannabinoidide reguleerimist (nt kosmeetikatooted, toiduained).

Praegu on viis ELi liikmesriiki (**Luksemburg, Madalmaad, Malta, Saksamaa ja Tšehhi**) ning **Šveits** kehtestanud või kavatsesid kehtestada uusi lähenemisviise, et reguleerida meelelahutuslikult kasutatava kanepi pakkumist. Need aruandes kirjeldatud muutused rõhutavad vajadust investeerida järelevalvesse ja hindamisse, et mõista täielikult nende mõju rahvatervisele ja ohutusele ⁽³⁾.

Kanep on jätkuvalt kõige laialdasemalt tarvitatav ebaseaduslik narkootikum Euroopas. Hinnanguliselt on 8% (22,6 miljonit) Euroopa täiskasvanutest (15–64 a) tarvitanud kanepit viimase aasta jooksul. 2021. aastal saavutasid ELis konfiskeeritud kanepivaigu kogus (816 tonni) ja taimse kanepi kogus (256 tonni) viimase aastakümne kõrgeima taseme, mis viitab selle uimasti suurele kättesaadavusele. Euroopas alustas 2021. aastal kanepi tarvitamisega seotud probleemide tõttu uimastiravi hinnanguliselt 97 000 patsienti.

Uued kanepitooted tekitavad rahvatervise probleeme. Mõni toode, mida müüakse ebaseaduslikul turul loodusliku kanepina, võib olla modifitseeritud tugevate **sünteetiliste kannabinoididega**, mis tekitab mürgistuse riski. Samuti on tugevatoimelisi ekstrakte ja söödavaid tooteid haiglate erakorralise meditsiini osakondades seostatud ägeda mürgistuse juhtumitega.

2022. aastal sai **heksahüdrokannabinool (HHC)** esimeseks poolsünteetiliseks kannabinoidiks, millest ELis teatati. Seda leiti kahes kolmandikus liikmesriikidest ja mõnes ELi riigis müüakse seda kanepi n-ö seadusliku alternatiivina ⁽⁴⁾. Alates 2022. aasta oktoobrist on HHCd **ELi varajase hoiatamise süsteemi** raames intensiivselt jälgitud, et paremini mõista võimalikke riske Euroopale.

Rekordilised kokaiini konfiskeerimised ja üha suurenev mure sünteetiliste stimulantide tarvitamise pärast

Suurte kokaiinikoguste salakaubavedu kaubanduslikes konteinerites Euroopa meresadamate kaudu suurendab tänapäeval selle uimasti laialdast kättesaadavust. Tuntakse muret, et selline olukord võib suurendada kokaiini tarvitamist, tervisekahjustusi ja uimastitega seotud kuritegevust.

2021. aastal konfiskeerisid ELi liikmesriigid rekordilised 303 tonni kokaiini. **Belgia** (96 tonni), **Madalmaad** (72 tonni) ja **Hispaania** (49 tonni) moodustasid peaaegu 75% konfiskeeritud kogumahust. 2022. aasta esialgsete andmete kohaselt suurenes Euroopa suuruselt teises meresadamas Antwerpenis konfiskeeritud kokaiini kogus 2021. aasta 91 tonnilt 110 tonnini. Tõendid näitavad, et kuritegelikud organisatsioonid võtavad üha enam sihikule ka teiste ELi riikide ja ELi naaberriikide väiksemaid sadamaid. Ebaseaduslik kokaiinitootmine ELis muutub üha olulisemaks: 2021. aastal likvideeriti 34 kokaiinilaborit (2020. aastal 23), neist mõni suur.

Kokaiin on Euroopas kõige sagedamini tarvitatav ebaseaduslik stimulant, mida eelmisel aastal tarvitas ligikaudu 1,3% (3,7 miljonit) Euroopa täiskasvanutest (15–64 a). Seda ainet seostati 2021. aastal haiglate erakorralise meditsiini osakondades kõige sagedamini ägedate mürgistusjuhtumitega (mainiti 27%-l juhtudest). Samuti on viiteid, et kokaiini süstimine ja crack-kokaiini tarvitamine on mõnes riigis tõrjutud rühmade seas üha muutumas, mistõttu tuleb tõhustada meetmeid kahjude vähendamiseks. Hinnanguliselt oli 2021. aastal 7500 crack-kokaiiniga seotud ravijuhtumit.

Praegune laiem ebaseaduslikul turul pakutavate sünteetiliste stimulantide valik suurendab ohtu rahvatervisele. Ajalooliselt on amfetamiin olnud Euroopas kõige sagedamini tarvitatav sünteetiline stimulant.

Siiski on viiteid, et nii metamfetamiinil kui ka sünteetilistel katinoonidel on praegu Euroopa üldistes stimulantidega seotud probleemides varasemast oluliselt suurem roll.

Aruandes märgitakse ka, et stimulante süstitakse nüüd sagedamini, mõnikord koos heroini või muude opioididega. Uimastite süstimise muutuvate harjumustega seotud kahju mõistmine on väga oluline, et kavandada sekkumisi, mis vähendaksid sellise käitumisega seotud kahjusid.

Vähemtuntud ainetega seotud võimalikud terviseriskid

Ketamiin, mida kasutatakse meditsiinis anesteetikumina ja valuvaigistina, on mõnes keskkonnas muutunud levinumaks vabaajauimastiks. Seda nuusutatakse tavaliselt ja mõnikord lisatakse seda ka teistele narkootikumisegudele, sealhulgas MDMA pulbritele ja tablettidele. Ketamiini pikaajalistel tarvitajatel võivad tekkida terviseprobleemid (nt põiekahjustus).

Dilämmastikoksiidi (naerugaasi) meelelahutusliku tarvitamise suurenemine mõnes Euroopa piirkonnas tekitab terviseprobleeme. **EMCDDA** hiljutises ülevaates ⁽⁵⁾ osutati sellele nüüd mõnede noorte jaoks kättesaadavama, odavama ja populaarsema uimastiga seotud riskidele. Need riskid võivad olla näiteks mürgistused, söövitused ja kopsukahjustused ning mõnel juhul pikaajalisel tarvitamisel ka närvikahjustused. Uimastite tarvitamise ennetamise ja kahju vähendamise teenused peaksid kindlasti olema suunatud ka sellele ainele. Regulaatiivne lähenemine selle aine müügile ja kasutamisele oleneb riigist.

Käesolevas aruandes käsitletakse ka kasvavat huvi psühhedeelsete uimastite ravipotentsiaali vastu. Vaatamata paljulubavatele uuringutele nende ainete potentsiaali kohta mitmesuguste vaimse tervise häirete ravis rõhutatakse aruandes nii ELis kui mujal reguleerimata programmide kasutamise riski. Kasvav huvi selle teema vastu võib soodustada nende ainete laialdasemat katselist tarvitamist ilma meditsiinilise toeta, mis võib ohustada haavatavaid isikuid.

Euroopa opioidiprobleemid arenevad

Heroiin on Euroopas endiselt kõige sagedamini tarvitatav ebaseaduslik opioid, kuid mõnes piirkonnas tuntakse üha suuremat muret ka sünteetiliste opioidide tarvitamise pärast. Paljud sünteetilised opioidid on väga tugevatoimelised ning nendega kaasneb mürgistuse ja surma risk. Tuhandete annuste tootmiseks on vaja ainult väikesi koguseid, mis muudab need organiseeritud kuritegelike rühmituste jaoks potentsiaalselt tulusamaks aineks.

Euroopa narkootikumide turule ilmub jätkuvalt uusi reguleerimata sünteetilisi opioide, alates 2009. aastast on neid tuvastatud kokku 74. Viimastel aastatel on enamik hiljuti **ELi varajase hoiatamise süsteemile** teatatud opioididest olnud väga tugeva toimega **bensimidasooolopioide** (nitaseenopioide). Võrreldes **Põhja-Ameerikaga** on uute sünteetiliste opioidide (nt fentanüüli derivaadid ja nitaseenid) praegune roll Euroopa uimastiturul üldiselt suhteliselt väike, kuigi mõnes riigis on nende levik oluline probleem.

Uusi sünteetilisi opioide (sealhulgas bensimidasoole ja fentanüüli derivaate) on seostatud üleannustest tingitud surmajuhtumite sagenemisega **Balti riikides**. **Eestis** on leitud uusi sünteetilisi opioide bensodiasepiini ja veterinaarset rahustit **ksülasiini** sisaldavates segudes. Neid kombinatsioone (vastavalt „**bensodope**“ ja „**tranq-dope**“) on seotud üleannustamisest tingitud surmajuhtumitega **Põhja-Ameerikas**. Aruandes öeldakse: „[...] isegi kui probleemid selles valdkonnas on praegu suhteliselt piiratud, on see ainerühm ohtlik ja sellel võib olla tulevikus suurem mõju Euroopa terviseolukorrale ja julgeolekule.“

Heroiini kättesaadavus näib olevat praegu jätkuvalt suur. ELi liikmesriikide konfiskeeritud heroini kogus kasvas 2021. aastal rohkem kui kaks korda, ulatudes 9,5 tonnini, samas kui **Türgi** konfiskeeris rekordilised 22,2 tonni. Peaaegu kogu Euroopas tarbitav heroiin on pärit **Afganistanist**, kus Taliban teatas oopiumimooni kasvatamise keelustamisest 2022. aasta aprillis. On liiga vara öelda, kuidas keeld mõjutab Euroopa heroiniturgu, kuid kardetakse, et mis tahes probleem selle uimasti kättesaadavusel võib kaasa tuua sünteetiliste opioidide pakkumise ja nõudluse suurenemise.

EMCDDA haldusnõukogu esimees Franz Pietsch teeb järgmise kokkuvõtte: „Käesolev aruanne on oluline vahend, mis annab strateegilise ülevaate uimastiprobleemide olukorrast Euroopas ning selle mõjust rahvatervisele ja julgeolekule. Aruanne avaldatakse otsustaval ajal, kui EMCDDA valmistub oma uute volituste

kasutamiseks ja uueks tulevikuks. Jääme ootama selle paljulubava uue missiooni rakendamist, mille käigus amet laiendab oma järelevalvesuutlikkust, suurendab ELi valmisolekut ja aitab arendada pädevust paremaks sekkumiseks uimastivaldkonnas.“

(¹) Lisateave *Euroopa uimastiprobleemide aruande 2023* kohta, vt https://www.emcdda.europa.eu/event/2023/06/launch-event-european-drug-report-2023_en. Aruandes kirjeldatakse narkootikumide olukorda 2022. aasta lõpuni, tuginedes 2021. aasta andmetele ja kättesaadavatele 2022. aasta andmetele.

(²) 2024. aastal saab EMCDDAst Euroopa Liidu Narkootikumiamet (EUDA), millel on laiendatud volitused.

(³) https://www.emcdda.europa.eu/publications/faq/cannabis-laws-europe-questions-and-answers-for-policy-making_en

(⁴) https://www.emcdda.europa.eu/news/2023/new-cannabinoid-hhc-spotlight-market-evolves_en

(⁵) https://www.emcdda.europa.eu/news/2022/11/no-laughing-matter-new-report-shows-rise-recreational-use-nitrous-oxide_en